

E12. Prygl, ydmygelser og barske ritualer på universitetet

Poul: De står klar i universitetsgården, de ældre studerende fra Københavns Universitet, iført kapper og masker, der skjuler deres ansigter. Året er 1537. Ind ad porten træder de nye studerende: russerne. Det er unge drenge på ikke mere end 13 til 15 år. De er iført spidse huer med horn på og vildsvinetænder. De har ansigterne sortsværtede og pukler på ryg og bryst, præcis som de har fået besked på. De skal te sig dyrisk og primitivt. De grynter og graver i jorden, mens de ældre studerende euforisk jager dem rundt og rundt i gården med stokke og pinde og med ophidselse i stemmen råber "Rus, rus, rus!" Russerne bliver drevet ind i et kammer på universitetet som det kvæg, de er. Og her venter der dem et renselsesritual, der for alvor skal hærde dem til at træde ind i den akademiske verden.

Louise: Du lytter til Obscuritas, podcasten om mystiske ritualer fra vores fortid. Denne gang skal det handle om det helt særlige optagelsesritual, som nye studerende fra Københavns Universitet tidligere har skullet gå igennem. Mit navn er Louise Lindblad. Jeg er blevet bedt om at møde op ved porten på hjørnet af Nørregade og Frue Plads, ligesom nye studerende har gjort det siden universitetets genoprettelse i 1537. Og her står universitetshistoriker, Morten Fink-Jensen, klar til at tage imod mig.

Morten: På mange måder ligner kvarteret sig selv i den forstand, at det er latinerkvarteret med kirken og forskellige gamle bygninger, hvoraf nogle helt tilbage fra den tid stadigvæk findes. Men der, hvor Frue Plads ligger i dag, var jo kirkegården. Så der var ikke nogen brosten. Der var sådan en helt anderledes stemning. Og når man skulle fra universitetet over til kirken, så var der altså en lille låge, man gik igennem over til kirkegården.

Louise: Nu står jeg og kigger. Hvad er det, vi kigger på her bag dig, Morten?

Morten: Her kigger vi ind i universitetsgården. Og så kigger vi over på det, der hedder Konsistoriehuset, som faktisk er et af de ældste huse i København fra 1400-tallet. Og dernede, i en kælder tilstødende til dette hus, der ligger der et fængsel, som universitetet har haft fra sin begyndelse. Om det har ligget lige dér helt i begyndelsen, det ved man ikke. Men i hvert fald fra 1600-tallet har det ligget dernede. Og der kunne man og-

så sende nogle studerende ned, hvis det i forbindelse med disse optagelsesritualer gik for voldsomt for sig.

Louise: Og hvad er det, det hedder, dette ritual?

Morten: Man kalder det at deponere på dansk. Eller et deposits. Og det betyder, at man afslutter eller aflægger sit gamle liv og starter på et nyt; nemlig i den akademiske verden.

Louise: De nye studerende, russerne, som på dette tidspunkt i 1500-tallet udelukkende bestod af unge drenge, skulle for at træde ind i den akademiske verden igennem et optagelsesritual, der blev kaldt deposits. Ritualen bestod af to dele. Den første del foregik inde i auditoriet, hvor de studerende blev budt velkommen.

Morten: Den officielle del gik ud på, at man blev budt velkommen på universitetet. Men så blev man samtidig også eksamineret og udspurgt på en måde, der egentlig helst skulle bevise, hvor lidt man vidste, og hvor meget, der var brug for, at man kom på universitetet og lærte noget mere. De nye studerende skulle ikke komme og tro, at de var noget, kan man sige. Så de skulle ligesom have forståelsen af, at de nu kom ind i lærdommens haller, og at nu begyndte deres egentlige uddannelse. Og dette sagde de så mange tak for. Og så var der også nogle forskellige ritualer, blandt andet det, at man fik puttet salt i munden som tegn på visdom, og så fik man hældt vand eller måske vin over hovedet. Det bliver også kaldt glædens vin. Altså som en slags velkomst. Den dybere mening fortaber sig lidt i tågerne. Men det er nok mest udtryk for, at det bare var vigtigt, at der var en eller anden form for handling, som signalerede, at man nu trådte ind i den nye verden.

Louise: Da den officielle del af optagelsesritualet er veloverstået, efter de studerende har svoret universitetet lydighed og er blevet eksamineret i sine kristendomskundskaber, så venter der dem ude i universitetsgården anden del af ritualen.

Morten: Så har der typisk måske stået nogle ældre studerende og taget har imod dem og sagt, at nu kommer del to af ritualen. Og det har været det, man jo typisk ville kalde for nogle lidt mere grovkornede løjer. Så har man startet herude i gården, hvor man så-

dan har drevet dem rundt. Det vil sige, at de ældre studerende var klædt ud, og det var de nye studerende også.

Louise: Hvad var de klædt ud som?

Morten: De havde kapper på og masker på. Og de nye studerende havde jo altså disse hatte med horn og gamle lasede klude på. De skulle helst se så uakademiske ud som muligt. Så bondske og dyriske, som de nu kunne. Og så gik ritualet først og fremmest ud på, at man blev gennet rundt. Først herude i gården med nogle stokke, som om man var sådan en flok kvæg. Og så blev man så derpå gennet ind i et lokale.

Louise: Jeg tror, at hvis jeg som ny studerende kommer på et universitet, hvor jeg ikke rigtig kender nogen og ved, at jeg skal møde op klædt ud som et dyr, og at der er nogle ældre studerende, der møder mig med masker og kapper på... Det lyder uhyggeligt.

Morten: Ja, og det kunne det også være. I hvert fald hvis det sådan gik over gevind. Men man skal tænke på, at det for det første var en relativt veletableret skik. De vidste i en eller anden forstand, hvad de gik ind til. Og så skal man også tænke på, at det jo ikke var noget, der var særligt for universitetet, at man havde den slags ritualer. Det var faktisk noget, man havde mange steder i samfundet. Og fra de latinskoler, som børnene eller de unge drenge kom fra, var de jo også bekendt med spanskørret og det med, at der var sådan nogle forskellige ritualer. Og hvis man i øvrigt svarede forkert på noget, så kunne man risikere at få et rap. Så det har ikke på den måde været noget, der var fremmed for dem. Og, som jeg sagde, andre steder i samfundet, hvis man for eksempel tænker på håndværkerlaugene, så var det jo også sådan, at der, når man blev lærling, eller hvis man gik fra at være svend og blev mester, så var der sådan nogle indvielsesritualer, som også kunne være ret grovkornede. Og også andre steder, for eksempel inden for købmandsfaget eller i hæren, ikke mindst, var det på den måde. Når de nye rekrutter kom, skulle de gamle nok lige vise dem, hvem der bestemte. Og så skulle de lige se dem an. Det er sådan noget med "Hvem kan tåle mosten?" og sådan nogle ting. Så det er ikke kommet som et stort chok for dem, selvom det nogle gange sikkert ikke har været sjovt.

Louise: Hvor mange studerende, forestiller du dig, løber rundt der?

Morten: Det er lidt svært at sige, og det er måske heller ikke alle, der er mødt op til i hvert fald anden del. Men det kunne faktisk godt være mange. Hvis vi forestiller os, at der i 1500-tallet måske er 100 studerende, der starter på en gang. Og når vi kommer længere op i 1600-tallet, er det jo flere hundrede studerende, der begynder. Om de så lige har været med allesammen... Men det er klart, at det har været en større flok. Det har ikke bare lige været sådan en 5-6 stykker. Det har været en større flok. Og det vil sige, at de heller ikke har fået lige mange slag allesammen. Der har været nogen, som ligesom er blevet valgt ud og har været sådan en slags repræsentanter for den større flok. Men det er klart, at man også kan forestille sig, når der har været så mange unge mænd. Altså, på det tidspunkt var det jo kun drenge eller unge mænd, der gik på universitetet. Pigerne var ikke begyndt endnu. Altså, hvis man forestiller sig sådan et par hundrede drenge i alderen mellem 15 og 18 eller sådan noget. Og de har fået noget at drikke undervejs og så videre. På et eller andet tidspunkt har det godt kunnet køre lidt af sporet.

Louise: Vi er nået til det sted i ritualet, hvor de bliver jaget indenfor. Altså ind på universitetet. Jeg tænker også, at vi skal gøre det samme og gå indenfor i læ for dette lidt kedelige vejr, der i dag.

Morten: Det gør vi.

Louise: De jager russerne ind i et kammer på universitetet, de ældre studerende. Jeg forestiller mig, at stemningen er euforisk undervejs. Hvad er det, du åbner her?

Morten: Nu åbner jeg døren ned til kælderen i Konsistoriebygningen.

Louise: Måske har de råbt "Rus, rus, rus!" efter dem hele vejen ind til kammeret, lokalet, hvor der venter de nye studerende en eksamen af væsentligt mere grov karakter.

Morten: Det kunne godt være et rum som dette eller et, der ligner det i hvert fald. Et sted, hvor man havde fået mulighed for at være. Helt præcis hvor fortøner sig lidt. Om det har været et af undervisningslokalerne, eller om det har været et andet sted her i Latinerkvarteret, det har nok vekslet lidt.

Louise: Og hvad er det så, de skal igennem nu, disse nye studerende? Hvad er det for nogle ritualer, de skal gennemgå?

Morten: Altså, det handler jo om, at man skal aflægge dette uvidende og dyriske liv, som man har haft tidligere. Eller som man forestiller sig i hvert fald, at de har haft. Det har de jo ikke i virkeligheden. Men det er jo bare sådan nogle løjer. Og hvor man ligesom skal aflægge disse horn, som man siger. Og dette med at deponere betyder også, at man skal aflægge disse horn. Man forestiller sig jo altså, at de nye studerende er sådan en slags kvæg på en eller anden måde. Og det foregår simpelthen ved, at man høvler hornene af. Så man har en høvl og en tang og en kæp og forskellige andre remedier, som man så bruger til at fjerne disse horn. Og de studerende kunne også have sådan nogle vildsvinetænder, der stak ud i mundvigene, som man skulle have af. Og de var blevet udstyret med nogle pukler under deres tøj. Altså de bar en pude eller noget, der var lagt ind. Men den skulle man ligesom have banket ud. Og det er der, hvor der er nogle eksempler på, at det i hvert fald er gået for vidt.

Louise: Forestiller du dig, at de har stået på række én efter én og så har skullet have høvlet disse horn af og revet deres vildsvinetænder ud?

Morten: Ja, de har stået på en række. Der er også nogle eksempler på, at de ligesom har ligget ned på gulvet, hvor man så ligesom har trampet på dem eller slået på dem eller noget. Så det har været sådan et ritual, at man skulle vaskes og renses på denne måde. De havde også fået smurt et eller andet skosværte eller aske eller sådan noget i håret og i ansigtet, og det skulle også ligesom børstes af med en grov børste eller sådan noget, som har gjort ondt.

Louise: "Rakkere! Svin!" Imens de ældre studerende slår løs på russerne, råber de også skældsord efter dem. De kniber dem med tangen for at fjerne deres horn, og de høvler dem, de puklede skabninger, som russerne er, så de kan blive til slanke søjler i det akademiske tempel.

Morten: Altså, der har nok været noget nogle gange i hvert fald. Det har altid været sådan en hårfin balance: "Hvor langt kunne man gå?" Og der har nok været nogle gange, hvor de måske har fået tæsk. Og der er også et par eksempler på, at der nogle af de nye studerende, som er blevet sure og har slået igen, hvilket tydeligt er tegn på, at det

nu gik for vidt. Og så har der været tumult og optøjer og sådan noget. Det, der måske også er en forklaring på, at det, når vi er tilbage i 15-1600-tallet, kunne gå lidt vildt for sig, det var, at de jo foregik sådan halvoffentligt, nogle af disse ting. Inde i auditoriet var det jo lukket. Men for eksempel derude i universitetets gård, hvor de blev gennet rundt, der tror jeg ikke, man har haft nogen klar adgangsbegrænsning. Der kunne også løbe nogle andre med ind. Der har lige været nogle soldater eller matroser eller andet, der har tænkt "Nu skal vi lige op på universitetet og deltage i dette!" Og hvis folk var klædt ud, hvis de havde masker på og sådan noget, kunne man jo ikke se, hvem der var hvem. Så der var sagtens nogle, der lige kunne smutte ind der og sørge for, at der kom lidt fut i det.

Louise: Og sådan gik det til, at nye studerende fik aflagt deres dyriskhed, hornene, og blev optaget på Københavns Universitet. Både helt officielt, men måske vigtigst af alt i fællesskabet.

Morten: Den vilde del af festen har så fortsat udenfor selve universitetet, og der har det sådan set også været de nye studerende selv, som har deltaget. For det plejede at være sådan, at når først de var optaget - have gennemgået dette ritual - så gik de nye studerende ud i byen i store flokke. Og så skulle de ligesom vise, at nu var de blevet en del af universitetet. Og så gik det ligesom ud over andre mennesker. Altså, så kunne de finde på at gøre gengæld over for andre mennesker, nærmest tilfældige, som de mødte på gaden. De gamle studerende råbte ad de nye studerende, men nu blev det så de nye studerende, som så begyndte at stå og råbe ude i byen efter nogen eller overfalde dem. De havde sådan en særlig skik med, at de gik rundt med nogle poser med aske, som de så hældte ud over folk. Altså, så sagde de "Nu skal vi lige lave fis med ham dér." Og så løb de op, og så fik han lige en pose aske hældt ud over sig. Det er på en måde sådan lidt en grov version af sidste skoledag. Når 9. klasserne i folkeskolen har sidste skoledag, så laver de alt muligt, de finder på. I latinskolerne i gamle dage havde man ikke på den måde en sidste skoledag. Så studentereksamen lagde de jo på universitetet. Ellers de tog studentereksamen på universitetet. Så alle de nye studerende samledes dér og tog deres studentereksamen og blev optaget på universitetet. Og så skulle det ligesom markeres på en eller anden måde. Og så løb de rundt i gaden og lavede ballade. Og det kunne så altså nogle gange gå rigtig galt. Og nogle gange var der jo også nogle borgere, som blev virkelig sure over dette. Og der var et tilfælde i 1666, hvor der var en, der kastede en sten tilbage imod nogle af de studerende. Og så var der

en af de nye studerende, der fik den i hovedet, så han døde af det. Og det gjorde så, at man skred ind overfor denne praksis, og at man også på universitetet begyndte at... De foregik jo ikke på universitetet, disse helt vilde ting. Men optakten foregik ligesom på universitetet, kan man sige. Så fra universitetets side sagde man "Dette går ikke. Vi bliver nødt til at minimere disse forskellige ritualer, så det ikke løber helt af sporet."

Louise: Det tænker jeg også på, når du fortæller. Hvad var universitetets holdning til det, der foregik? På selve universitetet og her i kammeret.

Morten: Universitetets holdning var, at det var nyttigt og en god idé, at man havde dette optagelsesritual. Universitetet selv ville gerne markere, at de studerende kom fra en virkelighed til en anden. Så derfor var det sådan set helt naturligt, på samme måde som vi jo stadigvæk også i dag har denne immatrikulationsfest, som markerer starten på studietilværelsen. Så de syntes, det var en god idé. Og de synes også, at det var en god ide, at der måske var nogle lidt hårde elementer i det. I universitetsfundatsen fra 1530'erne står der, at de studerende skal vænne sig til, at det øvrige samfund møder dem med hån og spot. De ser skævt til akademikerne, og det kan de lige så godt vænne sig til med det samme. Derfor er der som en del af optagelsesritualet også dette med, at de på en eller anden måde lige skal igennem nogle ting.

Louise: De skal gøres robuste og klar til det, der venter dem, på en eller anden måde?

Morten: Ja. Det er det et hårdt liv at være både universitetsstuderende, men også akademiker i det hele taget, så der skal en vis robusthed til. At man besidder den, det beviser man så ved ligesom at gennemgå dette indvielsesritual. Men fra universitetets side er man samtidig også meget bevidst om, at det ikke skal være for hårdt. Det må ikke gå for vidt. Det skal ikke være sådan, at man skræmmer dygtige studerende væk eller sådan noget, og de skal ikke lide overlast. Det er symbolsk. Det er ligesom en komedie eller nogle drillerier. Og derfor skrider man også ind efterhånden, når det begynder at gå helt over gevind. Og så skruer man simpelthen ned for det, og til sidst afskaffer man fuldstændig ritualerne. Det gør man i 1700-tallet.

Louise: Nu skal jeg lige passe på hovedet her. Dette rum, synes jeg, er helt fantastisk. Vil du ikke prøve at beskrive for os, hvordan her ser ud?

Morten: Det er jo faktisk en fængselscelle, som er sådan cirka to gange to meter med et tøndeloft, og så er det i røde munkesten, som har været pudset. Og man kan stadig se rester af pudslaget oppe i loftet, hvor man kan se, at der er sod fra det lys, som de studerende har haft mulighed for at tænde, når de sad hernede, hvor de jo altså var blevet idømt en fængselsstraf. Universitetet var en selvstyrende institution i meget vidtgående betydning med egne love og med rektor og dekanerne som en slags både dommere og politimestre. Så når de studerende havde gjort et eller andet, de ikke måtte, så blev de idømt en passende straf, og det kunne blandt andet indebære en dag eller flere dage eller flere uger på vand og brød hernede i cellen.

Louise: Noget jeg syntes er virkelig sjovt, når jeg kigger rundt her, er at i hvert fald at på den folkeskole, jeg har gået på, og også i gymnasiet, der var der inde i disse toiletbåse var der altid skrevet en masse ting på væggene. Navne og sådan noget. Og det er der jo også her.

Morten: Ja, der er fyldt godt op med graffiti, og der har ikke været så meget andet at lave, når man sad hernede. Så kunne man prøve at fordrive tiden med at krads sit navn ind i en af murstenene med hvilket redskab, man nu har haft til rådighed. De fleste har nok, selvom de var i fængsel, haft en kniv med alligevel, for den har man brugt normalt i forbindelse med, når man skulle spise. Men så har man kunnet krads sit navn eller sine initialer ind i en mursten her.

Louise: Man kan jo faktisk godt tyde flere af dem.

Morten: Ja, det kan man faktisk godt. Initialerne er lidt svære at blive klog på, og der er meget af det, hvor der er kradsset oven i hinanden. Men der er faktisk en del navne, som man kan læse. Både dem, der er kradsset ind, og oppe i loftet kan man se nogle navne, som faktisk er skrevet med sod. Og de stammer tilbage fra slutningen af 1600-tallet, de ældste. Dem, man har kunnet identificere som de ældste, er fra 1670'erne og 80'erne. Og der har også været studerende i fængsel før den tid. De har så enten siddet et andet sted, eller også har man renoveret cellen på det tidspunkt, så de gamle indskrifter er gået tabt.

Louise: Der er jo også eksempler på, at der er nogen, der er røget hened i forbindelse med disse optagelsesritualer.

Morten: Ja, der er nogle eksempler på nogle, der er blevet idømt fængselsstraf, fordi de på en eller anden måde har generet russerne. Især er der nogle eksempler på, at de ældre studerende i forbindelse med den optagelsesprøve, som man havde på universitetet, som jo altså gjaldt for studentereksamen dengang, på en eller anden måde har prøvet at sabotere det. De har prøvet at hyle de nye studerende ud af den ved at stå uden for og råbe og larme eller kaste sten mod ruden eller sådan noget. Og hvis de så har fået at vide, at de skulle lade være med det, og det så ikke har nyttet noget, så er de blevet sendt i fængsel. Og der er blandt andet en sag fra 1680'erne, hvor man kan se, at der var en tre-fire studerende, som blev sendt herved i en uge eller to som straf for, at de havde saboteret russernes optagelsesprøve. Og der er faktisk nogle af de navne, som er ridset ind her, hvor man kan se, at de var med til det.

Louise: Disse ting, der foregik i forbindelse med disse indvielses-/optagelsesritualer... I forhold til den tid, det foregik i, vil du så sige, at det var drillerier, eller var det mere end det?

Morten: Noget af det var vel, hvad man må sige var drillerier. Man omtaler det også i ældre tid som en slags komedie. Altså, at det var sådan en form for skuespil. Især det, der foregik som den officielle del på universitetet. Men det er jo helt klart, at det også kunne gå over gevind. Især det, der foregik uden for universitetets mure. For det fortsatte ligesom ude i byen nogle gange. Og det kunne også foregå for eksempelovre på Regensen eller sådan noget. Altså på kollegierne kunne der også være en slags fortsættelse af disse optagelsesritualer eller selvstændige optagelsesritualer. Og der er eksempler på, at det er gået over gevind. Det er der ingen tvivl om. Og hvor det har været mere end bare drillerier. Og det er jo også grunden til, at man tager afstand fra det. I første omgang forsøger man at neddæmpe det, og til sidst bliver det helt afskaffet. Og det er jo en generel samfundsudvikling, at denne sådan lidt voldsomme og voldelige adfærd med korporlig afstraffelse og sådan noget langsomt bliver nedtonet. Det tager lang tid, men gradvis bliver det mindre og mindre, og det smitter også af på universitetet. Og i nogle tilfælde er det også universitetet, der går forrest. Det er især der, hvor det bliver afskaffet i løbet af 1700-tallet, at man ikke syntes, at det ligesom hører sammen med det at være universitetsstuderende og at være akademiker, den dér form for voldelige adfærd. Man prøver ligesom at fremelske, kan man sige, en lidt mere raffineret og forfinet adfærd. Og i den forbindelse lukker man også fængslet her. Det er også i 1700-

tallet, at man holder op med at idømme de studerende fængselsstraf. For man synes ligesom ikke rigtig, at det hører sig med til den lærde stand.

Louise: Denne voldelige del af den adfærd, der har været, kan jeg heldigvis ikke genkende fra mit eget studieliv, Men når jeg hører om dette, så er der helt klart elementer. Især dette med, at vi jo stadig har rusture og rusvejledere og introforløb og sådan noget. Og der kan jeg godt genkende dette med, at du skal gennemgå nogle ting. Der skal være nogle lidt ydmygende elementer og noget, der er lidt grænseoverskridende. Du skal ligesom gå igennem nogle ting. Hvad tror du, det handler om, dette med at det skal være sådan lidt ydmygende?

Morten: Ja, det spiller jo på nogle forskellige psykologiske mekanismer. Det ene kan jo gå på, at det er nogle ritualer, som på en eller anden måde tjener til at ryste de nye sammen. Det kender man også fra andre steder, ikke mindst hæren. Altså at sergenten nogle gange er et dumt svin, men han er det også lidt med vilje, fordi det på en måde er med til at kreere et sammenhold blandt de nye rekrutter. Og sådan er det nok også lidt på universitetet. Det er en måde at ryste de nye studerende sammen på, at de bliver mødt med noget, som de så i fællesskab bliver nødt til at forholde sig til eller tage afstand fra. Så det er en del af det. Og så er der dette overgangsritual, som man kender langt tilbage i tid og også fra andre kulturer. Altså denne forestilling om, at man skal bevise sit værd. Og at man ligesom skal opnå en accept fra dem, som allerede er en del af voksenlivet eller broderskabet, eller hvad man skal kalde det. Så overgår man fra en fase til en anden. Og det er sådan en meget gammel og dybtliggende måde at opføre sig på, som man nok mere eller mindre ubevidst også har overtaget på en institution som et universitet.

Poul: Du har lyttet til historien om de rituelle ydmygelser og grovheder som en rus, en ny studerende på Københavns Universitet, skulle gennemgå i flere århundreder. Det er ikke kun på Danmarks ældste universitet, at disse grænseoverskridende optagelsesritualer har fundet sted. De har været en del af studielivet i hele Europa. Og måske lever de i et vist omfang endnu. For det er jo sådan, at mennesker til alle tider har været villige til at strække sig langt for at føle sig som en del af fællesskabet.

Louise: Obscuritas er produceret af Louise Lindblad for Vores Tid med støtte fra Demant Fonden. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. Du kan finde flere podcasts om historie ved at søge på Vores Tid i din podcast-app.